

*І. І. Солоненко,
директор європейської програми Міжнародного фонду "Відродження", здобувач,
Національна академія державного управління при Президентові України*

УПРАВЛІНСЬКІ ВПЛИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз впливу Європейського Союзу на процеси демократизації в Україні з моменту здобуття незалежності. В основі аналізу знаходиться порівняння з процесами становлення та розвитку демократизації в країнах Центрально-Східної Європи, досвід яких є успішним, та ролі ЄС у них.

This thesis provides for the analysis of the impact of the European Union on the process of democratisation of Ukraine since the latter gained its independence. The analysis is based on the comparison of democratisation of Ukraine and the impact of the EU with the relevant processes in the countries of Central-Eastern Europe that proved to be of success.

Ключові слова: "трансформаційна спроможність" ЄС, європеїзація, суспільні трансформації, демократизація, країни Центрально-Східної Європи, Україна, політика розширення ЄС, державне управління.

The key words: the EU's "transformative power", Europesansation, postcommunist transformation, democratisation, the countries of Central-Eastern Europe, Ukraine, EU enlargement, public administration.

ВСТУП

У контексті геополітичних процесів, які відбуваються на європейському континенті протягом останніх десятиріч, сформувався очевидні тенденції щодо спрямованості розвитку країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) та Співдружності незалежних держав (СНД). Розбудова суверенних демократичних держав очевидна не тільки в країнах ЦСЄ, але й в країнах пострадянського простору, включаючи і Україну. Демократизація політичних систем та відповідні соціально-економічні перетворення органічно переплелися з поняттями європеїзації, європейської інтеграції, засвоєння європейських цінностей. Зазначені процеси від самого початку розгорталися під егідою Європейського Союзу (ЄС), який був зацікавлений у швидкій демократизації і соціальному упорядкуванні на теренах суміжних з його кордонами.

Від початку 90-х років минулого століття формувалася модель відносин ЄС та посткомуністичних країн, яка виявляє багато ознак здійснення різностороннього впливу з боку ЄС. Передусім мова йде про різні форми заохочення, обумовлення та контролю процесу здійснення реформ в країнах, що намагалися і намагаються стати членами ЄС. Можна з упевненістю стверджувати, що суспільні трансформації в посткомуністичних країнах відбуваються саме за умов прямого чи опосередкованого, більшого чи меншого впливу ЄС. Очевидно, що найбільш вираженим цей вплив був в ході посткомуністичних трансформацій країн ЦСЄ. За цей період було накопичено значний досвід як самим ЄС, так і країнами, які стали на новий шлях розвитку, взаємодії, створення цілої системи відповідних інструментів для подолання викликів складних посткомуністичних перетворень.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю на сучасному етапі європейської інтеграції України поглибити розуміння закономірностей впливу ЄС на трансформаційні процеси в Україні з урахуванням вітчизняних особливостей і досвіду країн ЦСЄ. Визначення концептуально-методологічних засад впливу дозволить виробити рекомендації щодо того, яким чином Україна може максимально

ефективно використати можливості, що їй пропонує інтеграція з ЄС, та різноманітні інструменти підтримки реформ з боку ЄС для модернізації процесів державотворення і відповідно перетворення України на демократичну країну з розвинутою соціально орієнтованою економікою.

Вивчення цього досвіду як цілісного явища має непересічне значення для України, оскільки дозволяє встановити закономірності формування впливу ЄС, які зумовлюють успішність процесу європейської інтеграції, виявити базові взаємозв'язки між інструментами впливу, внутрішніми чинниками та процесами суспільних трансформацій в цих країнах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Як показав огляд наукових праць, окремі аспекти формування впливу ЄС на країни ЦСЄ (концепції "трансформуючої спроможності ЄС", "кондиціонування", "соціалізації", а також передумови і чинники впливу) досліджувалися такими зарубіжними вченими, як J. Zielonka, G. Pridham, K. Smith, K. Henderson, A. Mayhew, J. Kelley, F. Schimmelfennig, H. Grabbe, M.A. Vachudova, W. Jacoby [5—7, 9]. Напрацювання щодо наукового осмислення євроінтеграції в контексті впливу ЄС здійснили й вітчизняні дослідники І.А. Грицяк, Г.М. Немиря, Я.В. Малик, Ю.Г. Кальниш та інші. Трансформаційні процеси в посткомуністичних країнах, передусім демократизація та державотворення, аналізувалися із застосуванням теоретичних засад, викладених у працях S. Huntington, C. Offe, T. Kuzio, J.J. Linz, A. Stepan, L. Diamond, G. O'Donnell, P. Schmitter, L. Whitehead.

Методологія дослідження ґрунтується також на працях зарубіжних і вітчизняних учених у сфері державного управління, зокрема щодо теоретичних засад українського впливу — Г. Атаманчука, І. Грицяка, В. Князева, Н. Нижник, О. Машкова та інших дослідників [1—9].

НЕВИРШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Аналіз наукової літератури засвідчив відсутність цілісних теоретико-методологічних уявлень щодо формування впливу ЄС на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ та Україні, а також свідчить про розпорошеність ас-

пектів, підходів, відсутність цілісних концептуальних уявлень щодо впливу. Доцільно зазначити, що більшість дослідників схиляються до визнання впливу як відчутної (з погляду спричинених змін в країнах) цілеспрямованої дії ЄС, яка була зумовлена перспективою членства для країн ЦСЄ.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТИ

Метою дослідження є наукове обґрунтування концептуально-методологічних засад формування впливу Європейського Союзу на трансформаційні процеси в Україні у сучасних політико-адміністративних реаліях з урахуванням відповідного досвіду країн Центрально-Східної Європи та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо використання інструментів впливу Європейського Союзу на сучасному етапі європейської інтеграції України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Досліджено основні ознаки і чинники формування впливу ЄС на трансформаційні процеси у країнах ЦСЄ та Україні у період від моменту повалення комуністичних режимів у країнах ЦСЄ та розпаду Радянського Союзу (1989—1991) до вступу країн ЦСЄ до ЄС (2004—2007), проаналізовано існуючі наукові уявлення про вплив ЄС та відповідні дослідницькі підходи, сформовано понятійний інструментарій дослідження.

Показано, що протягом 90-х років минулого століття формувалася модель відносин ЄС та посткомуністичних країн, яка виявляє багато ознак здійснення впливу з боку ЄС. Передусім мова йде про різні форми заохочення країн, що намагалися і намагаються стати членами ЄС, зумовлені та контрольовані процесом здійснення реформ, що має на меті наближення відповідних країн до ЄС. Можна з упевненістю стверджувати, що суспільні трансформації в посткомуністичних країнах відбуваються саме за умов прямого чи опосередкованого, більшого чи меншого впливу ЄС. Сам процес трансформацій пронизаний великою кількістю проблем, які доцільно розглядати в контексті впливу ЄС.

Початковий період формування впливу ЄС на країни посткомуністичного простору характеризується невизначеністю з боку ЄС щодо посткомуністичних країн. Зважаючи на потребу швидкого реагування, а відповідно і впливу на процеси у посткомуністичному просторі, вже з початку 1992 року проблема невизначеності була вирішена — ЄС сформував два різних набори політичних інструментів щодо двох окремих груп країн за визначенням ЄС: країни ЦСЄ (колишні країни Ради економічної взаємодопомоги, а також три прибалтійські країни) та країни США (усі країни, що виникли на пострадянському просторі, крім прибалтійських країн).

Порівняльний аналіз становлення відносин ЄС із зазначеними групами країн свідчить, що основними чинниками політичного вибору ЄС стали, з одного боку, позиції самих країн, з другого — "фактор Росії". Так, країни ЦСЄ однозначно зробили вибір на користь Європи як у сенсі зовнішньополітичної орієнтації, так і у сенсі вибору цивілізаційної моделі розвитку. Ситуація з Україною була проблемною, оскільки Україна не позиціонувала себе чітко як країна, що прагнула вийти із зони впливу Росії.

Дослідження розвитку відносин між ЄС і Україною дозволило виділити два етапи, які характеризуються різною якістю і змістом, а відтак, потребують різних дослідницьких підходів. Період 1991—2004 років характеризується низкою ознак. Це, по-перше, віднесення України до групи "неєвропейських країн"; по-друге, сприйняття України через зону впливу Росії; по-третє, опосередкована (через поділ відповідальності) участь у підтримці посткомуністичних трансформацій в Україні. Протягом цього часу ЄС не був актором у внутрішніх перетвореннях в Україні. Етап, що розпочався з 2004 року і триває до сьогодні можна характеризувати як етап європейської інтеграції. Він пов'язаний із започаткуванням і розвитком європейської політики сусідства — політики, що за своїми характеристиками є схожою на політику розширення ЄС. Таким чином, вплив ЄС на Україну починаючи з 2004 року є достатньо порівнюваним з впливом на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ, що дає підстави для застосування спільних підходів до дослідження впливу ЄС.

Узагальнення результатів аналізу низки найбільш розвинутих дослідницьких концепцій впливу ЄС на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ ("трансформаційної спроможності", "кондиціонування", "соціалізації", "зовнішнього урядування") дає змогу виділити певне методологічне спрямування вивчення впливу, яке передбачає врахування взаємозв'язку між застосованими ЄС інструментами/важелями/механізмами та перебігом трансформаційних процесів у відповідних країнах. Ці напрацювання, а також авторське осмислення явища впливу на засадах теорії управління дає змогу визначити концептуально-методологічний підхід до вивчення впливу ЄС, відповідно до якого вплив розглядається як цілеспрямована дія в системі динамічних суб'єкт-об'єктних відносин і може бути охарактеризована певною структурою інструментів, які мають управлінську природу.

Окрему увагу при дослідженні ознак і чинників впливу ЄС приділено якості трансформаційних процесів, передусім процесів демократизації та державотворення в країнах ЦСЄ та Україні. Саме якість цих процесів, на думку більшості дослідників, зумовила успішний вплив ЄС в країнах ЦСЄ. Зокрема, йдеться про такі якості трансформаційних процесів (політична складова), як: розвиток політичної конкуренції; консенсус політичних еліт щодо правил гри та напрямку реформ; стабільність демократичних інститутів та інституційну спроможність.

Як показали дослідники посткомуністичної трансформації та трансформаційної спроможності ЄС, саме ці компоненти є ключовими у політичній складовій трансформаційних процесів, оскільки рівень їхнього розвитку та їх якість свідчать про рівень зрілості держави та консолідації демократії. Аналіз цих складових дозволяє зрозуміти, чи країна вже досягла того рівня демократизації, коли повернення до авторитаризму вже є малоімовірним, що відповідно забезпечує стабільність демократичної політичної системи і державного управління, спроможність здійснювати суспільні реформи [2—9].

Вихідні концептуально-методологічні положення дослідження зумовили формування понятійного інструментарію, який включає базові поняття, як "трансформаційні процеси (у посткомуністичних країнах)", "політико-адміністративна спроможність", "управлінський вплив ЄС" і "трансформуюча спроможність ЄС". Запроваджено поняття "політико-адміністративна спроможність" та "управлінський вплив ЄС". Здійснено уточнення таких понять, як "трансформаційні процеси", "трансформуюча спроможність ЄС", "європеїзація", "кондиційність", "соціалізація", "адміністративна спроможність".

На основі засадничих уявлень про управлінський вплив на суспільні процеси досліджено принципи, інструменти та передумови впливу ЄС на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ; здійснено узагальнення результатів досліджень та розроблено відповідну модель впливу ЄС. Оскільки вплив ЄС — цілеспрямована дія, яка має на меті суспільні трансформації в країнах ЦСЄ, доцільно розглядати його управлінські ознаки в термінах суб'єкт-об'єктної моделі, яка передбачає застосування управлінських інструментів задля перетворення об'єкта, зокрема планування, організації, мотивування та контролю.

Нами виділено складові (підвиди) мотивування, а саме мотивування символічне, мотивування фінансове та політико-правове мотивування, що дало змогу більш детально розглянути інструментарій впливу ЄС. Показово, що при очевидному мотиваційному наповненні впливу від початку 90-х років, досить вагомо і конкретно у цей же час були представлені і такі складові, як планування та організація. Готовність до мотивування завжди супроводжувалася чіткою спрямованістю на розбудову конкретного бачення трансформацій та створення необхідних для їх здійснення організаційних інструментів. Це є суттєвим фактом, який підтверджує управлінський характер впливу ЄС від самого початку відносин.

Проведено аналіз передумов успішного впливу ЄС на процеси суспільної трансформації, які структуровано таким чином: політична конкуренція, консенсус еліт, стабільність інституцій та адміністративна спроможність. З'ясовано, що наявність якісної політичної конкуренції, політичного консенсусу, стабільності інституцій та адміністративної спроможності стали визначальними перед-

умовами успішного впливу ЄС. Особливістю їх формування є розподіленість у часі, зокрема, якщо передумови політичного характеру були необхідними на першому етапі (етапі слабого впливу), то адміністративна спроможність стала визначальною на етапі повномасштабного застосування пакету управлінських інструментів. Сукупність зазначених складових розглядається як політико-адміністративна спроможність, яка виступає якісною характеристикою об'єкта впливу. Показано, що формування політико-адміністративної спроможності країн ЦСЄ зазнавало впливу ЄС як складова трансформаційних процесів.

Досвід формування впливу ЄС на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ вказує на те, що велике значення для розбудови методологічних підходів та інструментарію впливу мали засади політики розширення. Проаналізовано формування принципів політики впливу ЄС на країни ЦСЄ. Виділено три принципи (визнання європейськості та відповідальності; справедливості і послідовності; узгоджена асиметрія відносин), які надавали діям ЄС стабільного, упорядкованого характеру, забезпечували ціннісний контекст впливу, його відповідність як інтересам ЄС, так і прагненням країн ЦСЄ.

Узагальнення результатів дослідження впливу ЄС на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ дало змогу розробити модель впливу ЄС, яка відображує управлінський характер впливу, і виділити такі його методологічні особливості.

1. У процесі взаємодії ЄС та країн ЦСЄ мав місце цілеспрямований вплив суб'єкта (ЄС) на об'єкт (трансформації в країнах ЦСЄ), в межах якого були задіяні управлінські інструменти: мотивування, планування, організація, контроль. Хоча здійснення впливу і не виглядало як процес управління в жорсткому сенсі, просування від визначення мети та відповідних цільових параметрів (у вигляді критеріїв) до результату (реальних політичних, економічних, соціальних перетворень в країнах ЦСЄ) мало багатозначних ознак цілеспрямованої послідовної управлінської дії.

2. Формування впливу ЄС на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ базувалося на ситуаційному підході, який передбачає чітку інтерпретацію параметрів ситуації, вибір адекватних інструментів управління, вчасне реагування на зміну ситуації, коригування цілей і засобів впливу. Прикладом підлаштування засобів під потреби ситуації було надання переваги мотивуванню на початковому етапі, яке за вимоги непорушення суверенітету країн дозволяло сприяти процесу демократизації та створенню передумов для подальших інтенсивних реформ.

Оцінювання ситуації в країнах ЦСЄ протягом 1990—2007 років забезпечувало динамічний вплив шляхом варіювання форм та обсягів застосування інструментів впливу, що проявилось на етапах слабого і сильного впливу.

3. Створення політико-адміністративної спроможності (якісної політичної конкуренції, консенсусу еліт, стабільних демократичних інституцій, здатності державно-управлінських структур до виконання зобов'язань щодо вступу) було необхідною передумовою для застосування повномасштабного пакету інструментів впливу.

4. Результативність впливу ЄС зумовлена дотриманням принципів впливу, чітким визначенням цілей, що дало змогу оцінювати їх досягнення, застосуванням планування з елементами програмного підходу, створенням системи моніторингу та контролю для постійного коригування організаційних та мотиваційних засобів.

Таким чином, формувалася цілісна система взаємопов'язаних складових, які забезпечили вплив ЄС на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ. ЄС як суб'єкт впливу виробив пакет інструментів управлінського характеру, застосування яких мало особливості на різних етапах. З боку країн ЦСЄ створювалася підсистема, яка забезпечувала можливість сприйняття такого впливу та його ефективного використання задля досягнення членства — було створено політико-адміністративні передумови. За таких умов сформувалися взаємопідсилюючі якості, що характеризують функціонування цієї системи — трансформаційна спроможність ЄС та політико-адміністративна спроможність країн ЦСЄ.

Розроблена модель відображує методологічні особливості впливу ЄС на трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ. Разом з цим вона виступає інструментом досліджен-

ня впливу ЄС, оскільки виявляє методологічні засади формування впливу, які можуть бути враховані при дослідженні та прогнозуванні впливу ЄС за інших ситуаційних особливостей, зокрема для України.

Застосування методологічного підходу, запропонованого для дослідження впливу ЄС на країни ЦСЄ, дало змогу здійснити структурно-функціональний аналіз впливу ЄС на трансформаційні процеси в Україні. Показано, що, на відміну від країн ЦСЄ, Україна відчуває певні обмеження щодо застосування трьох принципів політики (визнання європейськості та відповідальності; справедливості і послідовності; узгоджена асиметрія відносин). Особливо необхідно зазначити деформацію принципу узгодженої асиметрії відносин, який відіграв важливу роль у впливові ЄС на країни ЦСЄ. Останні беззастережно визнавали право ЄС на формулювання вимог і вимагання їх дотримання. Цей принцип знайшов своє застосування і у ЄПС, хоча у слабшому вигляді. Проблема полягає у тому, що Україна, хоча і сприймає певну асиметрію у відносинах з ЄС, наголошує на принципі симетричності та взаємності.

Виявлено застосування управлінських інструментів: мотивування, планування, організації та контролю в межах ЄПС для України. Зауважимо, що, як і у випадку з країнами ЦСЄ, в Україні обсяг застосування мотивування є більш вираженим по відношенню до інших інструментів, особливо за умов відсутності сильного впливу, обумовленого перспективою членства.

Застосування зазначеного пакету управлінських інструментів в Україні характеризується наступними особливостями.

— Відсутність перспективи членства як найбільшого мотиваційного чинника, значно послаблює вплив ЄС. В той час як інструменти мотивування застосовані для країн ЦСЄ передбачали отримання конкретної винагороди за умови виконання конкретних завдань, у межах ЄПС ЄС не встановив чіткого причинно-наслідкового зв'язку між здійсненням певних реформ та отриманням певних винагород, що зумовлює дисфункцію інструменту мотивування. Разом з тим, мотивування представлено низкою інструментів, включаючи символічне, політико-правове, фінансове (особливо у формі фінансових санкцій), дає змогу відчутно впливати на дії політичних еліт.

— Застосування інструментів планування та організації безпосередньо пов'язане з Планом дій Україна—ЄС, що став планом внутрішніх реформ для України і виконувався протягом 2005—2008 років. Недоліком Плану дій Україна—ЄС була відсутність чітких завдань, які були б програмовані у часі і виконання яких можна було б відслідкувати на рівні індикаторів. Порядком денний асоціації є кроком вперед, порівняно з Планом дій, у сенсі планування та програмування. Цей документ певною мірою структурує та ранжує пріоритети, на які має бути спрямована спільна робота Української сторони та ЄС у процесі підготовки до Угоди про асоціацію, визначає конкретні сфери/галузі, на які спрямовується вплив ЄС та конкретні стратегічні та програмні документи, які мають бути розроблені задля спроможності здійснювати реформи.

— В рамках ЄПС був започаткований такий управлінський інструмент як контроль, що застосовується у формі моніторингу. Результати моніторингу, який здійснювався Радою з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітетом з питань співробітництва між Україною та ЄС, а також Європейською Комісією, оприлюднювалися у вигляді Звітів щодо поступу (починаючи з 2006 року). Однак, Звіти щодо поступу, видані в рамках ЄПС, мають незначний резонанс серед політичної еліти та суспільства України загалом. На відміну від звітів щодо країн-кандидатів, які мали потужний резонанс у відповідних країнах, зокрема завдяки порівняльному підходу, що стимулював здорову конкуренцію між країнами ЦСЄ, звіти в рамках ЄПС мають своєю аудиторією в Україні вузьке коло державних службовців, громадських організацій та аналітичних інституцій.

Таким чином, спостерігається недостатність застосування зазначеного пакету інструментів впливу порівняно з країнами ЦСЄ, що суттєво ускладнює євроінтеграційний процес. За цих умов актуальним є дослідження чинників та перспектив розвитку інструментів впливу на сучасному етапі в Україні.

На основі запропонованого методологічного підходу досліджено передумови формування впливу ЄС у термінах складових політико-адміністративної спроможності України: якісна політична конкуренція; політичний консенсус; стабільність демократичних інституцій; інституційна/адміністративна спроможність.

Аналіз формування владно-політичної системи України свідчить, що вона значно відрізняється від політичних систем країн ЦСЄ та сучасних політичних систем розвинутих країн загалом, оскільки не забезпечує умови для остаточного утвердження демократичного ладу. Так, політична конкуренція не сприяє презентації та артикуляції суспільних інтересів. Формування політичного консенсусу щодо базових реформ відзначається низкою проблем. Йдеться не лише про брак консенсусу серед широкого спектра політичних сил, але й про неспроможність віднаходження і збереження консенсусу політичними силами, що часто позиціонують себе як ідеологічно близькі одна до одної. Демократичні інституції України переживають певну "хронічну" нестабільність, що немає аналогів з країнами ЦСЄ. Найбільш проблемними з цього погляду є формування Конституції, виборчої системи та реформування судочинства.

Наявність адміністративної спроможності є визначальним показником переведення процесу трансформації у системний державно-управлінський формат з чітким євроінтеграційним спрямуванням. Саме тому вона була предметом особливої уваги з боку ЄС у процесі підготовки до членства країн ЦСЄ. Відповідні намагання прослідковуються і по відношенню до України, оскільки процес адміністративного реформування в країні характеризується відсутністю стратегічної спрямованості на цілі європейської інтеграції. Про це свідчить, зокрема, факт руйнування механізму координації європейської інтеграції за результатами реформування системи органів виконавчої влади у грудні 2010 року. Такі зміни послаблюють спроможність українського уряду ефективно виконувати завдання, визначені Порядком денним асоціації між Україною та ЄС, як і узгоджувати відповідні завдання з програмою реформ загалом. Окрім того, практика свідчить, що фактична ліквідація координаційного механізму значно послаблює спроможність централізованого моніторингу виконання завдань Порядку денного асоціації.

Таким чином, в Україні не сформована політико-адміністративна спроможність, яка є передумовою для здійснення успішного впливу ЄС. Разом з тим, євроінтеграційні намагання України та відповідна політика ЄС, що відображена у діях ЄС і в останніх спільних документах, дають підстави розглядати сучасний етап цих відносин як формування специфічної моделі впливу ЄС, яка базується на адаптованих до українських умов концептуально-методологічних засадах, вироблених свого часу для країн ЦСЄ.

ВИСНОВКИ

На основі узагальнення результатів аналізу інструментів впливу ЄС, застосованих у відносинах з Україною після 2004 року, українських реалій щодо створення передумов впливу (політико-адміністративної спроможності), а також з урахуванням досвіду країн ЦСЄ визначено концептуально-методологічні засади формування впливу ЄС на трансформаційні процеси в Україні на сучасному етапі:

1) показано, що, на відміну від моделі впливу на країни ЦСЄ, в Україні не здійснюється сильний вплив за умов відсутності головного мотиваційного чинника — перспективи членства та необхідної передумови сильного впливу — політико-адміністративної спроможності. Разом з тим, вплив ЄС не можна визначити як слабкий, оскільки, поперше, на сучасному етапі Україна має інші політико-адміністративні реалії; по-друге, ЄС уже володіє розвинутим пакетом інструментів впливу і досвідом їх застосування у конкретних ситуаціях, за умов відповідно визначених цілей та об'єктів впливу;

2) доведено, що на сучасному етапі цільовим спрямуванням як ЄС, так і України є розбудова політико-адміністративної спроможності. Формування моделі впливу ЄС на трансформаційні процеси в Україні виходить з наступного: визнання з боку ЄС необхідності розбудови політико-адміністративної спроможності за умов відсутності перспективи членства, а з боку України — використання інструментів впливу, які пропонує ЄС, з метою досягнення необхідних параметрів спроможності;

3) для формування визначених складових політико-адміністративної спроможності в Україні потрібні дії різних сегментів держави і суспільства, а саме: політичних еліт, державних службовців, які відповідають за інституційну пам'ять і спадковість державної політики, а також агентів громадянського суспільства. Виникає потреба в уточненні методології впливу ЄС на цих суб'єктів.

Виділено три напрями здійснення впливу ЄС в Україні з метою сприяння розбудові політико-адміністративної спроможності: безпосередній вплив на політичні еліти; забезпечення інституційної стабільності та спадковості євроінтеграційних стратегічних орієнтирів у системі органів виконавчої влади; залучення агентів громадянського суспільства для формування тиску щодо здійснення демократичних реформ;

4) визначено інструменти, необхідні для здійснення впливу за цими напрямами. Показано специфіку застосування мотивування, планування, організації при взаємодії з політичними елітами та державними службовцями. Особливу увагу приділено необхідності відновлення механізму координації європейської інтеграції в системі органів державної влади. Розглянуто специфічні форми застосування контролю із залученням агентів громадянського суспільства. Проаналізовано засоби та організаційну інфраструктуру розбудови адміністративної спроможності, що формуються в межах впливу ЄС на сучасному етапі.

Зазначено, що за таких умов прогнозованою є модель повільних трансформацій в контексті державотворення та демократизації України із застосуванням механізмів "інфільтрації" чи "просочування" європейських стандартів і практик у процесі державотворення та демократизації України.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У подальшому необхідно обґрунтувати рекомендації щодо вдосконалення відносин між Україною та ЄС, а також напрями суспільних реформ стосовно демократизації державного управління, зокрема реальної політичної конкуренції, політико-адміністративної спроможності та розбудови інституцій громадянського суспільства.

Література:

- Атаманчук Г. Теория государственного управления: курс лекций / Г. Атаманчук. — М.: Юридическая литература, 1997. — 400 с.
- Гнидюк Н., Федонюк С. Розширення ЄС та досвід реформ країн Центрально-Східної Європи у контексті приєднання до ЄС / Н. Гнидюк, С. Федонюк. — К.: Вид-во "Міленіум", 2009. — 354 с.
- Порядок денний асоціації Україна-ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. — Брюссель, 8 червня 2009 р. UE-UA 1056/2/09REV: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&ctime=1266423569791.
- Солоненко І.І. Вплив ЄС на процеси державотворення та демократизації в Україні / І.І. Солоненко // Вісник НАДУ. — 2009. — № 4. — С. 20—27.
- Borzel T. The Transformative Power of Europe Reloaded. The Limits of External Europeanization / T. Borzel // Freie Universität Berlin: Kolleg-Forschergruppe (KFG) "The Transformative Power of Europe". — KFG Working Paper Series. — 2010. — No. 11 (February).
- Grabbe H. The EU's Transformative Power. Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe / H. Grabbe. — Publishing House "Palgrave Macmillan", 2006. — 246 p.
- Jacoby W. The Enlargement of the European Union and NATO: Ordering from the Menu in Central Europe / W. Jacoby. — Cambridge: Cambridge University Press, 2004. — 88 p.
- Solonenko I. Ukraine and the EU: Prospects within the European Neighbourhood Policy and Beyond / Iryna Solonenko // Europe — Our Common Home?: ICCEES VII World Congress, Berlin, Germany, July 25—30, 2005: Abstracts Book. — Berlin, Germany, 2005. — P. 396.
- Vachudova M. Europe Undivided: Democracy, Leverage and Integration After Communism / M. Vachudova. — Oxford: Oxford University Press, 2005. — 212 p.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2011 р.